

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת צו מגילה כא. – כג.

אלא בהנך שעיקר מצותו מעומד, כגון בשופר וציצית דילפינן מעומד, וכן בהלל וכיו"ב, וא"כ הכא במגילה כיון דבעיקר מצותה עמידה לא מעכבא, כ"ש ברכה דידה. כנ"ל ברור. והתמיה על בעל מג"א שנדחק בזה שם בהל' ציצית [סק"ב] ליישב הא דברכת חלה מיושב, דמשמע דאעיקר מצותה נמי קשיא ליה. ולא נחית לפרש דבשופר וציצית דוקא בעינן מעומד דילפינן מעומד, ובהלל נמי איכא קרא. כן נ"ל, ועדיין צ"ע.

והשפ"א כ' ע"ד הפנ"י שאין דבריו מובנים, דמה ראה ממתני' על הברכה, לפי הכלל שהביאו הפוסקים בשם הירושלמי דברכת המצוות לעולם מעומד, א"כ ברכה לחוד וקריאה לחוד וכו', אך יש להסתפק בברכת על אכילת מצה ולישב בסוכה לשיטת המג"א הנ"ל, ועמא דבר לברך מיושב. [וכ"מ בראב"ד בהל' סוכה פ"ו הי"ב], ובטור [סי'תרמ"ג], ועיין בפמ"ג באו"ח [סי' ח' בא"א סק"ב] מש"כ בזה].

כא. מקום שנהגו לברך יברך.

כ' הריטב"א, אוקימנא בברכה שלאחריה. ואמרו בירושלמי, שאפי' במקום שנהגו לברך, רשאי להיות אחד קורא ואחד מברך, ומעשה בר"מ שקראה מיושב ונתנה לאחר ובירך אחריה, ואוקמיה באחד מן השומעים ומפני שהשומע כקורא. [ומשמע דצריך שהמברך יאחז בה, או לכה"פ שתהא לפניו, מדקאמר "ונתנה לאחר"]. ונראה שאין הדין הזה בברכות שלפניה, אלא קורא עצמו חייב לברך. [ומה שנהגו לכתוב הברכות בגופה של מגילה, אין בכך כלום, ואפי' בצייבור, שאין קפידא אלא בכתובה בין הכתובים, והתם שרינן כי מייתרא פורתא]. עכ"ל הריטב"א.

כא. בראשי חדשים ובחולו של מועד וכו' ואין מוסיפין עליהם.

ופירש"י דבר"ח וחווה"מ איכא נמי ביטול מלאכה. וכ' הר"ן דמשמע מפירושו דבסיפא [דיו"ט ויה"כ ושבת] דתנן אבל מוסיפין עליהם, אכולהו קאי, דכיון שאסורים במלאכה מוסיפין עליהם, דליכא למיחש משום ביטול מלאכה. אבל אחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו, אבל מוסיפין עליהם אשבת בלחוד קאי, אבל בשאר לא, כדי שלא להשוותם לשבת שהוא עדיף מינייהו, ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומא דעדיף מיניה ויתיר ממנינא. וכ' ע"ז הגרע"א וז"ל, וא"א לי להעמיד פירושם, דנסתר הוא מהברייתא בפרקין [לקמן כג.], ר"ע אומר ביו"ט חמשה ביה"כ שבעה ובשבת ששה, אין פוחתין עליהם אבל מוסיפין עליהם, והא עכ"פ קאי אדסמיך ליה דהיינו שבת, והרי לר"ע יוה"פ טפי במנינא משבת, ואפ"ה מוסיפין בשבת ולא חיישינן במה דמשוה ליה ליוה"כ.

כא. תנא משא"כ בתורה.

כא. לאתויי סילוק בזיכין וסידור בזיכין וכו' יוסי.

במצפ"א הביא מס' יד המלך שהקשה, דהרי גם לרבנן דטפחו של מסדר בצד טפחו של מסלק, יכול להיות כל היום, ותיתי מתני' נמי שפיר כרבנן דר' יוסי, ולמאי אצטרך לאוקמה אליבא דר' יוסי דוקא. ותני' המצפ"א דלהאי תנא ביומא [לד.]. דס"ל דהקטרת בזיכין קודמת למוספין, על כרחך לא הוי סילוק וסידור בזיכין בכלל דבר שמצותו ביום וכשר כל היום, דכיון שצריך להקטיר הבזיכין קודם למוספין, ועל כן צריך לסלק את הישנה ולסדר החדשה ג"כ קודם למוספין, ולא שייך למימר בהו דכשרין כל היום, שהרי צריך שישאר זמן הרבה בסוף היום כדי הקרבת מוספין, לבד מתמיד הערב, [א"ה, לכאו' צ"ב, דא"כ אף מוספין עצמן אינן כל היום, דאינן קרבין קודם תמיד של שחר ואחר תמיד של בין הערבין, וכבר עמדו בזה תוס' הרא"ש והרשב"א והריטב"א במתני', וכ' דזה מקרי כל היום כיון שדבר אחר מעכבו, וה"נ נימא הכא], ורק לר' יוסי הוי בכלל דבר שכשר כל היום, דנהי דהסילוק של הישנה צריך להיות קודם מוספין, מיהו הסידור של החדשה יכול להיות אחר מוספין. ומילתא פסיקא נקט אפי' אי אתיא מתני' כמ"ד דבזיכין קודמין למוספין. [א"ה, לכאו' אכתי ק"ק לישנא דגמ' לאתויי סילוק בזיכין, דהא הסילוק אף לר' יוסי אין זמנו כל היום, [אם הוא קודם למוספין], ולא הול"ל אלא לאתויי סידור בזיכין].

כא. וסידר את החדשה ערבית.

כ' הרש"ש, נל"פ דהאי ערבית אינה משתחשך, אלא לפנות היום, דהא כתיב ביום השבת יערכנו, גם המשנה לא אמרה אלא שכשר כל היום. [ויל"ע אם יכול לסדר אחר תמיד של בין הערביים].

כא. הקורא את המגילה עומד ויושב.

כ' הרשב"א והר"ן, דאף לכתחילה נמי קאמר דקורא יושב, ומייתי הרשב"א שכן מסקנת הירושלמי. ובגילויי הש"ס למהר"ר ענגיל ז"ל הביא משו"ת חת"ס [או"ח סי' נ"א] שהקשה, מדוע קורין יושב, הא יש חיוב הלל בפורים, רק דקריאתה זו הלילא כמבואר לעיל [יד.], [והתם פליגי בה אמוראי, ועכ"פ תקשי ממתני' להך מ"ד], והלל הא צריך להאמר מעומד, יעו"ש מה דשו"ט בזה, ובסו"ד הביא דהרוקח סי' ת"ל כ' וז"ל, ראיתי את רבי שלא קרא הלל דר"ח עם הציבור וקרא מעצמו מיושב בשעת קה"ת, עכ"ל, ומבואר דעתו דלא בעינן מעומד בקריאת הלל. [א"ה, לכאו' בהלל שהוא חובה לא שמענו, דהתם בהלל דר"ח שהוא ממנהגא].

והקשה הפנ"י, דכשקורא יושב ממילא אומר ג"כ הברכות מיושב, ומאי שנא מברכת ציצית ושופר שצריך לאומרו מעומד, וכמו שהביא הב"י באו"ח [סי' ח'] לענין ברכת ציצית, והביא שם הירושלמי דכל ברכת המצוות בעינן מעומד, מיהו לענ"ד נראה דלא בעינן ברכת מצוות מעומד

מברך לפניה ולאחריה, וביום השבת השביעי מברך לפניה ולאחריה, ויהיה הפרש מועט בין יו"ט ליוה"כ ובין יוה"כ לשבת. עוד אפשר דרצונם ז"ל לומר, והוא הנכון, שהייתי אומר שאע"פ שכבר השמיענו דגם בר"ח ובחולו של מועד הפותח והחותם בתורה בלחוד הם דמברכין לפניה ולאחריה, הייתי אומר דוקא אותם שהבדל מועט בינותם לשני וחמישי ושבת במנחה, הוא דסגי בברכת כהן בתחילה ובברכת משלים בסוף, אבל יו"ט שהבדל גמור בינו לבין ר"ח וחוש"מ, הו"א שיצטרכו כולם לברך לפניה ולאחריה, וכ"ש בין יו"ט ליוה"כ ושבת, שההבדל יותר ויותר גדול, דהו"א דבכולהו בעי ברוכי תחילה וסוף וכו'. אח"כ מצאתי שפי"ן וז"ל, הא דהדר ותני וכו' משום דסד"א דכי סגי בברכת פותח וחותם, הני מילי היכא דלא הוה אלא שלשה, אבל היכא דנפיש הו"א שיהו כולם מברכין לפניה ולאחריה, קמ"ל דלא. [וכע"ז ברשב"א].

כא: לאחריה מאי מברך בא"י אמ"ה וכו'.

כ' הר"ן, יש לתמוה ברכה זו למה פותחת בברוך, שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה, דבשלמא ברכת התורה [שלאחריה] כשהיא פותחת בברוך, התם היינו טעמא משום קודם תקנה [דמשום הנכנסין והיוצאין], שהיה הפותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה, וכיון דבתרי גברי הוה, לא ראו לעשותה כסמוכה לחברתה, ובתת תקנה נמי דתקון לכל חד ברכה לפניה ולאחריה, כיון שכבר נתקנה ברכה לאחריה, לא ראו לשנות מטבע שלה שלא תהא פותחת בברוך, אבל הכא אמאי, דהא מגילה ודאי לא מפסקא, כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה, דמשו"ה חשבינן ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברתה [ברכות מו.]. ובמגילה נמי לימא הכי. וי"ל דהאי ברכה אחרונה, לאו אקריאת מגילה, אלא ברכה בפנ"ע שנתקנה על הנס. וכ"כ הריטב"א.

[ועיין בשה"ג שהביא דברי בעל העיטור דכיון דברכה אחרונה תליא במנהגא, אין לגעור במי שסח [בין הקריאה להברכה], דלאו הפסקה היא, אלא בקריאה תליא מילתא. וכ"ע"ז בשה"ג, ואינו נראה, דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק, דמאי נפק"מ דתלי במנהגא, סו"ס הוא מברך, וכ"כ ריא"ז. עכ"ל. ולפ"ד הר"ן והריטב"א דאינה ברכה אקריאת המגילה אלא ברכה בפנ"ע שנתקנה על הנס, לכא' ה"נ דלא שייך הפסק].

ומסיק הריטב"א, מיהו אכתי קשיא לי, ברכה אחרונה [של קריאת התורה] למה פותחת בברוך, וכ"ת שהטעם מפני שבתחילה הפותח מברך, והחותם לאחריה. וכיון שהיא בשנים, אינה סמוכה, שהרי הראשון הולך לדרכו והשיח, אכתי קשיא ברכת נביא של הפטרה לאחריה למה פותחת בברוך, שהרי סמוכה לברכה שלפניה. ונראה דכל שיש הפסק ושנון אחר בין ברכה לברכה כמו אלו, שהברכות והקריאה אינן מענין אחד כגון פסוקי דזמרה שהכל ענין שבח וזמרה, וכן ברכות ההלל וההלל, שהכל לשבח, וא"א לשיח ולגלגל עמהם דבר אחר, וכן ברכות ק"ש וק"ש שהכל ענין קריאה ושנון וקבלת מלכות שמים, והרי מין במינו אינו חוצץ, ושל אחרים אינם פותחות בברוך דחשיבי סמוכות מעין שבח והודאה, וכשהקריאה ענין אחר חלוק לעצמו וסיפור מאורע, כגון מגילה, וקריאת התורה, ומפסיר בנביא, הרי הוא הפסק, שהרי ענין אחר הוא, וגם אפשר להפסיק בנתיים לשיחה או לתרגום או כיו"ב, משא"כ באידך, לפיכך לא חשיבה סמוכה, והרי היא כברכת מזון שפותחת בברוך אע"פ שקדמה לה ברכת הלחם, וכן ברכת כיסוי אע"פ שקדם לה ברכת שחיטה.

כא: לאחריה מאי מברך וכו' הרב את ריבנו וכו'.

כ' המאירי, חמשה לשונות אלו האמורים בברכה, יש מדקדקין בהם שהם כנגד חמש מגלות, ואין הדברים נראין, ויש מי שאומר שהם כנגד חמשה פעמים שמצינו את עמלק נמסר בידינו, אחת בימי יהושע בפרשת ויחלוש יהושע [שמות י"ז, י"ג], שניה בפרשת אם נתן נתן את העם הזה [במדבר כ"א, ב'], ופירשו בהגדה שעמלקים היו, ואחת בימי שאול בפרשת פקדתי [שמואל א' ט"ו ב'], ואחת בימי דוד בפרשת ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את העמלק [שמואל ב', א', א'], ואחת בימי מרדכי. ויש שמוציא את השניה של מלך ערד, ומכניס תחתיה את שבימי גדעון.

ופירש"י שאין קורין בתורה בציבור מיושב. וכ' הט"א דמוכרח הוא דאקריאת ציבור קאי, דהא ליכא למימר דאיחיד קאי, דהא אמתי' קאי, ורבי דסתם מתני', אחרי ר"ג היה לאחר שירד חולי לעולם ולומדים תורה מיושב, ועוד, אי קודם ר"ג, מגילה נמי מעומד, דאטו קריאת מגילה מי נפקא מכלל לימוד תורה, [והשפ"א דחה, דקריאת מגילה דאינה להבין להורות, רק לצאת ידי מצוה ולפרסם הנס, אין בה דין לימוד, ואפי' קודם ימי ר"ג היו קורין מיושב, והם תקנוהו להיות קריאתה אפי' מיושב. יעו"ש], אלא ודאי אקריאת ציבור קאי וכדפירש"י. אלא שהקשה לפ"ז לשיטת הרמב"ם [בפ"ב ה"ו] דלא יקרא המגילה לכתחילה בציבור כשהוא יושב, מפני כבוד ציבור, דא"כ מה בין מגילה לתורה, הא שניהם שוין, דביחיד קורין יושב לכתחילה, ובציבור לא, ולא מסתבר דבתורה בציבור יושב אפי' בדיעבד לא יצא. ועיין במצפ"א שתיריך, דנפק"מ בין מגילה לקריאת התורה לענין סמיכה, דגבי קריאת התורה אסור לסמוך, כמש"כ הרא"ש [סי' א'] מהירושלמי וברמב"ם [פ"ב מהל' תפילה הי"א] דצריך להיות באימה [ואפי' בתורגמן אסור להשען מה"ט], ובשו"ע [סי' קמ"א ס"א] דבכה"ג לא חשיב עמידה, אבל גבי מגילה חשיב ככה"ג עמידה, משום דהישיבה אינה מן הדין, אלא משום כבוד ציבור, כל שאינו יושב ממש שפיר דמי.

כא. מימות משה ועד ר"ג לא היו למדין תורה אלא מעומד.

כ' בבן יהוידע דהטעם כדי להטריח עצמן בתורה, כמו שאמרו יגעת ומצאת תאמין. [א"ה, במנחות ז.]. איתא שהלך אבימי אצל רב חסדא לאדכורי גמריה [דאיתקרא ליה מסכתא], ואף שהיה יכול לשלוח לר"ח שיבא אליו [שהיה ר"ח תלמידו], סבר דהכי מסתייעא מילתא טפי, ופירש"י משום יגעת ומצאת]. א"נ לימוד התורה מעומד יורה דראוי לאדם ללמוד תורה מן הרב שהוא דומה למלאך, דכתיב [מלאכי ב' ז'] כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צב-אות הוא, וידוע כי המלאכים אין להם ישיבה למעלה אלא הם עומדים, דכתיב [זכריה ג' ז'] בין העומדים האלה.

כא. ר' יוחנן אמר אין ישיבה אלא לשון עכבה, שנא' ותשבו בקדש ימים רבים.

כ' הרא"ש בפ"ד דסוכה [סי' ג' ז"ל, כ' הרמב"ם דיש לקדש [בסוכה] מעומד משום עובר לעשייתו, ולדבריו היה צריך לברך קודם שיכנס בה, דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה וכו' בסוכה המצוה נמשכת כל זמן אכילה, ו"בסוכות תשבו" פי' תתעכבו, כמו וישב העם בקדש [במדבר כ', א']. וכן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה [ויקרא ח', ל"ה], ולישב בסוכה היינו נמי להתעכב בסוכה, וא"כ מקרי שפיר עובר לעשייתו אם מברך אחר הישיבה. [וקצ"ע מ"ט לא מייתי הכא מהני קראי דמייתי הרא"ש שם, דקדמי לקרא דותשבו בקדש וגו'].

כא. בתוד"ה ואין מפטירין. קשיא לר"ת וכו' שאלמלא שבח אין נביא במנחה וכו'.

והר"ן כ' ז"ל, י"ל דכי קתני אין מפטירין, היינו לומר שאין תקנה קבועה להפטיר בנביא במנחה בשבת כשם שהיא תקנה קבועה להפטיר בו בבוקר, והתם מיירי במקומות שנהגו להפטיר בנביא במנחה בשבת, והכי קאמר, דאפי' במקום שנהגו להפטיר בשבת במנחה, לא נהגו כן ביו"ט, ולפיכך אינו צריך להזכיר של יו"ט, וכ"כ רב האי גאון שמנהגות חלוקות הן, ועדיין יש בפרס ומדי הפטרות ידועות לשבח במנחה לכל השנה כולה. [ולפו"ר צ"ב, אמאי לא תני לה במתני', כי היכי דתנן ברישא חילוקי המנהגים לענין ברכת המגילה לאחריה. גם בטעמא דמילתא צ"ב, דהא טעמא דאין מפטירין בנביא בשני וחמישי הוא משום ביטול מלאכה, והוא הטעם ג"כ להא דאין מוסיפין עליהם, וכדפירש"י, וא"כ מאי שנא דבשבת במנחה אסרו להוסיף, והתירו להפטיר בנביא].

כא. בתוד"ה הפותח. וי"ל דהוה ס"ד דכל דטפי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה וכו'.

במלאכ"ש נסתפק בביאור דבריהם, וז"ל, ואפשר שרצונם לומר בתירוץ זה, שהייתי אומר שהאיש הנוסף בעבור כבוד היום, אותו יברך ג"כ לפניה, אע"פ שכבר בירך הכהן לפניה, וודאי שהוא יברך ג"כ לאחריה, שהוא החותם, ונמצא שבי"ט החמישי מברך לפניה ולאחריה, וביוה"כ הששי

וחתימת ברכה זו, יש מדקדקין בה שהרי אין חותמין בשמים [ברכות מט.], ומתרחצין ששניהם ענין אחד הוא, שהתשועה היא בהפרע מן השונאים. [וז"ל הקרב"ג [סי' א' אות ו'], ואע"ג דאין חותמין בשמים, הני שתיים שייכי אהדדי, דאין תשועה שלימה כי אם כשיש בוקר וגאולה לצדיקים ולילה לרשעים]. וז"מ שענין הא-ל המושיע הוא כנגד מה שאמר ואיש לא עמד בפניהם, שאע"פ שהיו ישראל הורגין, לא עמד אחד מהם להרוג את הבא להורגו, ונפרע מן השונאים שלא במיתת אחד מן האוהבים, וזה מהפלגת הנס, אלא שמ"מ ענין אחד הוא ואין כאן חתימה בשמים.

כא: מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא וכו'.

כ' הריטב"א, והא דנקיט "עובר" ולא נקט "קודם", לאשמעינן שלא ישהה בין ברכה למצוה, אלא שיעבור מזו לזו לאלתר. ובירושלמי, שאם שהה כדי כל הברכה. חוזר ומברך לפניה. [ולשון המ"ב [סי' כ"ה ס"ק כ"ט] ולכתחילה אסור אפי' להפסיק בשתיקה אם שוהה הרבה שלא לצורך וכו', משמע דבדיעבד אינו חוזר ומברך אפי' בשהיה מרובה].

כא: הני עשרה כנגד מי וכו', כנגד עשרה בטלנין שבביהכנ"ס וכו', כנגד עשרת הדברות וכו', כנגד עשרה מאמרות וכו'.

כ' בקרב"ג [סי' ב', אות ח'], דהני תלתא טעמי, כנגד מה שתיקן עזרא לקרות עשר הפסוקים בשבת במנחה וביום ב' וה', דעשרה בטלנין ועשרה מאמרות לא שייך במנחה בשבת, דכולן בטלנין ממלאכתן, וגם העשרה מאמרות בחול היו, על כרחך צ"ל הך טעמא כנגד עשרת הדברות שהיה בשבת, כדאמרינן [שבת פו: דכו"ע ס"ל בשבת ניתנה תורה, [ואע"ג דהוה בהשכמה ולא במנחה, וכדכתיב ביום השלישי בהיות הבוקר, לא קפדינן בהכי, ואולי נמשך הדבר ונשלמו עשרת הדברות בשעת מנחה], נמצא דהנך תרי טעמי שייכי בקריאת חול, וטעם כנגד עשרת הדברים נותן טעם למנחה בשבת.

ועיין בטו"א שהקשה לטעמא דכנגד עשרה מאמרות, מה ענין בריאת העולם לקריאת התורה, בשלמא גבי מלכויות [דאמרינן ברי"ה [לב.]] דעשרה פסוקים שאומרים בברכת מלכויות זכרונת ושופרות, הם כנגד עשרה מאמרות, ניהא, משום דבר"ה נברא העולם כדפירש"י התם, אבל לר' יוחנן דהכא טעמא בעי. ונ"ל דהיינו טעמא, דהעולם נברא וקיים בזכות קבלת התורה כדאמרו בפ"ק דע"ז [ה.]. ובפ"ט דשבת [פח.]. מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי וכו', והיינו דכתיב ארץ יראה ושקטה, בתחילה יראה ולבסוף שקטה. [ולפ"ז מישך שייך טעמא דעשרה מאמרות גם לענין מנחה בשבת, דבקבלת התורה שהיתה בשבת נתקיימו הני עשרה מאמרות].

כא: אמצעי שקרא ארבע משובח.

בקרב"ג לקמן [סי' ג' אות ק'] כ' דבתרי אמצעים [כגון בר"ח שקורין ארבעה] לא שייך לומר הך סברא דאמצעי משובח. אלא דהקשה ע"ז ממנהגא דידן שקורין בר"ח לשלישי שלשה פסוקים וגם פרשת וביום השבת, הלא היתרון לרביעי לקרות וביום השבת ובראשי חדשיכם, ולהני רבוותא שהשלישי הוא שדולג וקורא ג' פסוקים אחרונים של פרשת התמיד אחר שקראן הלוי, לכאו' לא קשיא, דבעינן שיקרא השלישי גם מן החדש, אבל לפירש"י ודעימיה שהשני הוא שדולג, קשיא. ובדוחק י"ל, דמ"מ אין ראוי שיקרא הרביעי שבעה פסוקים ושלישי רק שלשה, אבל השתא שוין הן שכל א' מהם קורא חמשה].

כא: תנא הפותח מברך לפניו והחותם מברך לאחריה.

כ' הריטב"א, פירוש, דכולה קריאה חדא מצוה היא, שנעשית ע"י רבים, ובחדא ברכה סוגיא לכולהו, וכן כל כיו"ב כגון תקיעות של ר"ה. והתם ליכא למיגזר משום נכנסין ויוצאין, דהתם לא שייך, על כל אחד ואחד מהם חיוב לשומעים כולם מראש ועד סוף וכו', וכן [בשחיטת] [בשחיטה] ובדיקת חמץ כדכתיב התם. וכ"כ המאירי, שכל הקריאה מצוה אחת, ואין ברכה אלא בראש המצוה ובסופה. ומסיק המאירי, דנמצאו האמצעיים נפטרים בברכת הראשון והאחרון, אלא שנראה לי שצריך שהקורין האמצעיים יהיו שם מתחלה ועד סוף כדי שישמעו הברכות ויצאו

בשמיעתם. [א"ה, לכאו' א"צ שיהו מתחלה ועד סוף, אלא סגי במה שיהיו בשעת הברכה שבתחלה ובסוף, ואפי' אם יצאו ביני וביני. ואולי בכה"ג הויא היציאה הפסק בין ברכה ראשונה לקריאתם, או בין הקריאה לברכה שלאחריה]. ומ"מ אם רצו לעשות מכל קריאה וקריאה מצוה אחת שיברכו כולם, אין כאן משום ברכה לבטלה, [אף קודם תקנת הנכנסים והיוצאים], והוא שפירשו בגמ' שאחר משנה זו תקנו לברך כל אחד בתחלת קריאתו ובסופה, [דאי מדינא הויא ברכה לבטלה, לא היו מתקנין כן].

ועיין בשפ"א שכ', דזה המברך מוציא כל הקהל, ולכן הראשון מברך לפניו ומוציא כל הקרואים שלאחריה, והאחרון מברך ומוציא כל הקרואים שלפניו, ולפ"ז אם בא אחד לביהכנ"ס אחר קריאת הראשון, שפיר היה צריך לברך גם אז. [וכ"כ הט"ז [סי' תכ"ח סק"ה] להדיא, עיי"ש. אכן לפ"ז קשה מה מקשה הגמ' לקמן [כב.]. בהך דרב דאי בישראל קרא למה בירך לפניו, הלא י"ל דנכנס בתוך הקריאות, ואולי חשיב הגמ' תירוץ זה לדוחק.

כא: גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין.

רש"י פי' שיאמרו הנכנסין אין ברכה לפניו, והיוצאים יאמרו אין ברכה ואחריה. וכן פירש המאירי בפ"י קמא. וכ' עוד, ד"מ משום הנכנסין שיכנסו בין ראשון לשני לשמוע קריאת התורה, ונמצאת שמיעתם בלא ברכה לפניו, ומשום היוצאין שיצאו קודם שיקרא האחרון, ואין שומעין ברכה לאחריה. ועל סמך פירוש זה נהגו בצרפת לברך בקול בינוני להשמיע לכל את הברכות. עכ"ל. [ובבאה"ל [סי' קל"ט ס"ו, בד"ה [והברכות] הביא דבריו ללמוד מזה גודל החיוב לברך בקול רם עכ"פ לכתיחלה, [יעו"ש מה דשו"ט לענין דיעבד, ומסיק דספק ברכות להקל], ועוד מיייתי מספר חסידים [סי' רנ"ד] דאם אומר הברכות בלחש הוי גוזל את הרבים].

כא: גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין.

הב"י ריש סי' רפ"ב הביא מש"כ בשבלי הלקט בשם תשובת גאון, דמשו"ה קורין בשבת שבעה קרואים, נגד ז' פעמים ברכו שבימי השבוע, שאם אחד לא יצא יד"ח, יצא בשבת. וכ' החת"ס דדבריו צ"ע ג' מסוגיין, דהלא עיקר תקנת עזרא היתה דהפוחת מברך לפניו והחותם מברך אחריה, והאמצעים אינם מברכים כלל, והאידינא דכולם מברכים, הוא משום גזירת הנכנסים והיוצאים, וא"כ איך אפשר להעלות על הדעת שתקנת עזרא היה מטעם הנ"ל. [יעו"ש מה שהקשה עוד אמתני' דלקמן לא.]. ומסיק וז"ל, ע"כ נראה לענ"ד, דאפי' בזמן המשנה, וגם מיד בתקנת עזרא, ואפשר אפי' בתקנת מרע"ה, מיד תקנו לומר כל אחד ואחד שעלה ברכו את ד' המבורך, והם ענו ברוך ד' המבורך לעולם ועד, רק ברכת התורה לא אמרו, אבל ברכו אמרו, וא"כ י"ל מרע"ה תיקן קורא אחד, ועזרא חילקו לשבעה כדי שיאמרו ז' פעמים ברכו וכו', אבל ברכה ממש נתקן מפני הנכנסים והיוצאים. [וכבר כ' כן הפנ"י לקמן [כג.]. דאפשר דאף בזמן המשנה היה כל א' מהעולים אומר ברכו, דשייך טפי בדרשא ד"כ שם ד' אקרא הבו גודל"].

[ועיין בריטב"א דכשארין בביהכנ"ס מי שידוע לקרות אלא אחד, שקורא זה האחד במקום שבעה, ואמרינן בתוספתא [פ"ג ה"ו] שעומד וקורא ויושב בכל פעם ופעם, וכ' ע"ז הריטב"א דהיינו דוקא קודם תקנת הנכנסים והיוצאים, משום היכא שלא יהא כקורא אחד כל הפרשה, אבל השתא דאיכא ברכות בינתיים, הא איכא היכרא, ואינו צריך לישב ולעמוד אלא עומד במקומו, וכן נהגו. [וה"ה כשקורא כהן במקום לוי]. וכן פסק בשו"ע סי' קמ"ג ס"ה. ולדברי החת"ס לכאו' אף קודם תקנת הנכנסים והיוצאים, הא איכא היכרא במה שאומר כל פעם ברכו ועונים הציבור ברוך ד' המבורך].

כא. בתוד"ה תנא. דשמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם וכו' שלא יקרא ש"צ עמו וכו', לכך נראה כמו שפירש"י וכו'.

והרש"ש פירש ע"פ מה שפסק השו"ע [סי' רפ"ב ס"ב] דמותר לקרות עולים הרבה, אע"פ שקרא זה מה שקרא זה, וכן אנו נוהגים בשמחת תורה,

כמש"כ הרמ"א [שם, ובסי' תרס"ט], אבל שמונה פסוקים אלו יחיד קורא אותם, ולא יחזור שני לקרותם עוד הפעם, וכמו שאנו נוהגים. [א"ה, מנהגא דידן יל"פ, דכיון שכבר סיים התורה ונסתלק מקריאתה, א"א עוד לחזור ולקרותם, ורק כשעדיין עוסק ובא בקריאתם, יוכל לחזור ולקרות לזה מה שכבר קרא לזה, ולעולם גם בשמונה פסוקים, אם היה מפסיק באמצעו, היה יכול לחזור ולקרותן לאחר, אי לאו דאין מפסיקין בהם, וכדפירש"י בהך דיחיד קורא אותן].

כא: בתוד"ה תנא. ועכשיו נמי לא התקינו אלא שלא לבייש מי שאין יודע לקרות.

הרא"ש [בסי' א'] הביא דבריהם, ושסמכו האי טעמא אמתי' דביכורים [פ"ג מ"ז], בתחילה מי שיודע לקרות קורא, ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו מלהביא מחמת הבושה, התקינו שיהו מקרין את הכל. וכ' הרא"ש ע"ז, ואין הדמיון נראה לי, דהתם נמנעו מלהביא ביכורים ועברו על מה שכתוב בתורה, אבל הכא בקיאתן יקראו, והאחרים ימנעו, ומחמת הבושה יתנו לב ללמוד הפרשה. אלא נראה הטעם, לפי שאין הכל בקיאתן בטעמי הקריאה ואין ציבור יוצאין בקריאתו, והוא בעיניו כיודע, ואם לא יקראוהו בתורה אתי לאינצוי עם ש"צ, לכך התקינו שיקרא שליח ציבור שהוא בקי בקריאה. ומ"מ גם העומד לקרות יקרא בנחת ובדקדוק עם ש"צ שלא תהא ברכה לבטלה, ואותו שאין יודע לקרות, אין ראוי שיקראוהו ש"צ והויא ברכה לבטלה, ולא מסתבר שהוא יברך על קריאת ש"צ.

כא: בתוד"ה אין פוחתין. וא"ת והרי פרשת עמלק וכו'.

כ' השפ"א, י"ל קצת דבפורים דאיכא נמי קריאת המגילה ג"כ, שוב אינו בכלל אין פוחתין בביהכנ"ס מעשרה פסוקים. [א"ה, יש לדון לפ"ז היכא דפחת מעשרה פסוקים במנחה דתענית, אם ההפטר ממצטרפת להשלים].

כב. ליקרי תרי מהא ותלתא מהכא וכו'.

כ' הרשב"א, והא דמעילי נפשיהו בכלי האי ולא אמרו שיתחיל למעלה מזו או יקרא למטה מבוראשי חדשיכם, משום דלא קרינן אלא בסידרו של יום, והני תלתא פרשתא סידרו של יום ניהו, משום דפרשת צו שהיא פרשת תמיד נוהגת בין בשאר הימים בין בר"ח, ושבת נמי הא איתה זימנין סגיאין בר"ח, אבל הנך ליתנהו בר"ח, הלכך לא הוי סידרו של יום ולא קרינן בהו. והשפ"א נתקשה בזה מהא דקורין בחוהמ"פ קדש בכספא וכו', אף שאינו מענינו של יום.

עוד הקשה השפ"א לקמן [כג. בתוד"ה כיון], דה"נ יקראו בכל שבת גם פרשת התמיד מטעמא שכ' הרשב"א דתמיד קרב בכל יום, ומ"ט כ' תוס' [שם] דאין קורין בס"ת שני בכל שבת מוספין דידה משום שאינם אלא שני פסוקים, ואין להוסיף ממה שאינו מענינו של יום. ותירץ, דכיון דאין בפרשת היום ג' פסוקים, נמצא שאינו ראוי לקרות אפי' לאיש אחד בלא צירוף, משא"כ בר"ח דאיכא חמשה פסוקים בגוף פרשת היום, נוכל לצרף אף פסוקי תמיד ומוספי שבת.

כב. ושמואל אמר פוסק מ"ט לא אמר דולג, גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאים.

כ' הרשב"א, ואי קשיא לך וכי רב ליה גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין, והא ליוצאין מיהא ליכא מאן דלא חייש כדאיתא בסמוך, ועוד, דהא רב גופיה חייש כדאמרינן לקמן, ואי ס"ד רב בישראל קרא לפניו מ"ט בריך, לאחר תקנה הוה, א"ה לאחריה נמי ליברין, שאני היכא דיתיב רב מייעל עיילי מייפק לא נפקי, אלמא אית ליה גזירת הנכנסין והיוצאין. וי"ל דשאני הכא דלא אפשר, ורב ושמואל בהא פליגי, שמואל סבר מוטב שנחוש לנכנסין ויוצאין ממה שנחוש להפסק פסוק דלא פסקיה משה, דהא פסקינן ליה לתשב"ר משום דלא אפשר [תענית כז:], ורב סבר מוטב שנחוש ולא נפסיק כיון דלא פסקיה משה, ממה שנחוש לנכנסין ויוצאין.

והשפ"א כ', דאף לרב דעדיף לפסוק מלדלוג, [וכדמשמע מדמקדים הגמ' ומקשה מ"ד דולג מ"ט לא אמר פוסק], אלא דס"ל לרב דכיון דלא פסקיה

מרע"ה בתורה, לאו פסוק הוא, ונהי דרשאי לפסוק בדלא אפשר, [דמסתמא לא פליג רב אהיתרא דתשב"ר], מ"מ הא דכל פסוקא דלא פסקיה מרע"ה אנו לא פסקינן ליה, היינו דאינו נקרא פסוק [וא"כ אף אם יפסוק לא מהני לעלות לג' פסוקים], ושמואל פליג ע"ז וס"ל דנקרא פסוק, אלא דאסור לפסוק, ובדלא אפשר שרי.

כב. שאני הכא דלא אפשר.

כ' הפנ"י, יש לדקדק מאי לא אפשר איכא הכא, אמאי לא תיקנו שיקרא הראשון כל פרשת בראשית והשני יהי רקיע והשלישי יקו המים, דנהי דבר"ח דשמעתין לא שייך לומר כן שיקראו מפרשת שלפניה או לאחריה, היינו משום שאינו מענינו של יום כלל, כמש"כ הרשב"א, משא"כ הכא דשלשתן ממעשה בראשית הן, הוי שפיר חד ענינא, כדאשכחן דמי בחול המועד דסוכות ובנשיאים דחנוכה, וכה"ג טובא, ונראה דוחק לומר דמשום טורח הציבור לא רצו לאפשי בקריאה, ויותר נראה שרצו להשוות כל הקריאות של ימי השבוע במעשה בראשית, שיהא זה כמו זה לקרות בכל אחד מהם מענינו של יומו ומיום של אחריו, שאם יקרא ביום הראשון מיצירת שלשה ימים רצופים, ובאין משני ימים בלבד, יהא קנאה במעשה בראשית. [וצ"ב].

כב. או דילמא הכא נמי איכא מוסף תפלה.

כ' הריטב"א, יש שפירשו דהיינו שמוסיפין ברכת עננו [וכפירש"י], דאילו כ"ד ברכות, הא ליתנהו אלא בשלש אחרונות בלבד כדאסיקנא בדוכתיה [תענית יג:], וכו', ומשום דמיעוטא איכא כ"ד ברכות לא מוסיפין גברא בכולהו תעניות, דהא אמרינן לקמן יום שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית ציבור, ואילו בשלש אחרונות ליכא ביטול מלאכה שהרי אסורין במלאכה, אלא דמשום דראשונות ואמצעיות [מענינן] [משגחינן] דהוי רובא, ה"נ אדידהו משגחינן דלית בהו כ"ד וכו', אלא ודאי דענינו הוא דאיכרי מוסף תפלה. ואחרים פירשו דמשום ענינו בלחוד לא קארי מוסף תפלה, ומוסף תפילה היינו תפילת נעילה שהיה דרכן להתפלל בכל תענית ציבור, ומאי דאמרינן לקמן [כב:]: לאתויי תענית ציבור ותשעה באב, ואילו בת"ב ליכא כ"ד ולא תפילת נעילה כדאיתא במס' פסחים [נד:]: האי דנקט ת"ב, אשגרת לישן דעלמא נקט. א"נ דקסבר דאע"ג דליכא ביה מוסף תפילה, כיון שהוא חמור משאר תעניות האחרים בשאר דברים, תקנו בו לקרוא ד' כמותם.

כב. בשלמא רב הונא קרא בכהני, דהא אפי' ר' אמי ור' אסי דכהני חשיבי דא"י מיכף כייפי ליה, אלא רב, הא איכא שמואל.

הקשה הט"א, הא לא צריך לטעמא דמיכף כייפי ליה אלא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים ואתי לאינצוי, אבל בחול לא, כדאמרינן בגיטין [נט:], וכן פירשו בתוס' שם [ד"ה דאפילו] להדיא, א"כ מאי פריך לרב דקרא בכהני, הא רב בימות החול קרא דהא תענית ציבור הוי. ושמא י"ל דבתענית ציבור נמי שכיחי רבים בביהכנ"ס ודמי לשבתות וימים טובים דלא אישתרי למקרא בכהני אלא למאן דכייפי ליה דווקא.

וכ' ע"ז השפ"א, דהסברא נכונה היא, דתענית ציבור כנופיה היא, מיהו בעיקר דבריו י"ל דסוגיא דהתם אינו ענין לדהכא, דהתם אמרינן דבסעודה כהן נותן רשות לגדול לברך, ואמרינן עלה לא שנו אלא בסעודה, אבל בביהכנ"ס לא, ודוקא בשבתות וימים טובים, אבל בשני וחמישי אפי' בביהכנ"ס נמי, ומקשינן עלה והא ר"ה קרי בכהני, ומשני שאני ר"ה דמיכף כייפי ליה, ונראה דה"פ, דבס"ד דגמ' ס"ל דלהכי קרי ר"ה בכהני, משום דכל הציבור היו חפצים ונתנו הכהנים רשות לר"ה, וזה לא מהני בשבתות ויו"ט, וע"ז מתרץ הגמ' דשאני ר"ה דלא היה מטעם נתינת רשות, אלא משום דכו"ע מיכף כייפי ליה, ולענין הקדמת ת"ח בעצמו שלא ברשות כהן, רק מטעם חשיבות, אין חילוק בין שני וחמישי לשבת. והכא בסוגיין ידעו דר"ה דקרי בכהני לא היה מחמת נתינת רשות, רק מטעם חשיבות ת"ח, ועלה פריך בגמ' בשלמא ר"ה וכו', והא דלא תירץ בגמ' באמת דהכהנים נתנו רשות לרב לקרות בכהני [דמהני בימי החול], י"ל דהאמת משני דרב נמי היה רשאי לעלות מעצמו, כדמסיק, וגם י"ל דלשון "קם רב קרא" וכו', משמע דמעצמו עשה כן בלא נתינת רשות כלל.

כב. בשלמא ר"ה וכו' מיכף הוה כייפי ליה.

הרא"ש בגיטין [נט; סי' כ'] כ' דרב הונא קרי בכהני משום דמופלג בחכמה היה. ועיין בטור [סי' קל"ה] ובב"י שם, דס"ל להרא"ש דלא בעינן שיהו כפופים לו מצד שהוא נשיא או ראש גולה, אלא כל שכפופים לו מחמת חכמתו קרי בכהני. אמנם בדעת רב עמרם ורב נטרונאי שהביא שם הטור, ביאר בקרב"נ [אות א'] דס"ל דתרת"י בעינן ולא מהני חד מעלה, [ור"ל דמופלג בחכמה שאינו נשיא ולא ראש גולה, או איפכא, לא יקרא ראשון, עד אית ביה תרת"י]. ומייתי הב"י סייעתא להרא"ש מהא דקאמר הכא דאף רב קרי מה"ט, משום דשמואל הוה כייפי ליה, ורב לא הוה כייפי ליה אלא מצד חכמתו.

כב. וכי עביד ליה בפניו, שלא בפניו לא עביד ליה.

כ' הרשב"א, נ"ל דמהכא שמעינן דת"ח וכהן דאמרינן לקמן [כח]. דת"ח קודם, הני מיילי כי ליכא כהן במתא דעדיף כההוא ת"ח, הא איכא במתא, אע"ג דליתיה בבי כנישתא, כהן עם הארץ קודם משום כבודו דכהן חכם דאיכא במתא [דאילו אתי לבי כנישתא איהו קדים לת"ח מדינא, כי ליתיה בבי כנישתא נמי חייב לחלוק לו כבוד, [משום כהונתו] ושיהא כהן עם הארץ שבביהכנ"ס קודם משום כבודו של חכם שהוא בעיר. ל' הריטב"א], דהא רב, או לאו דשמואל כאיף ליה, לא הוה קרא באתריה דשמואל ואפי' שלא בפניו. [ועיין בב"י [סי' קל"ה] ש"כ דכל שהכהן ת"ח במדינה, אע"פ שהוא בעיר אחרת, לא יקרא ישראל, לפי מה דמשמע ל' רש"י [בד"ה הא איכא, ובד"ה שלא בפניו] דרב לאו להנרדעא עירו של שמואל איקלע, אלא למדינת בבל שנהרדעא מכללה].

וז"ל ר"ח לקמן [כב: בד"ה גופא], קם קרא בספרא במקום כהן, דאפי' רב אמי ורב אסי כהני חשיבי מיכף הוה כייפי ליה, ושמואל דהוא כהן לא הוה התם.

כב: ושאינן בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים.

עיין פירש"י ותוס'. וז"ל הריטב"א, לפי מנהגם אמר כן, שהיו נוהגין שלא לעשות מלאכה בר"ח, ומנהג הראשונים כמו שכתוב בדוד ויהונתן [שמואל א', כ"ט, י"ט] אשר נסתרת שם ביום המעשה, שהיה יום שלפני ר"ח כדכתיב מחר חודש, למימרא דחודש עצמו אינו יום מעשה להם. אבל אנו אין נוהגין בכך אלא הנשים בלבד, ובפרק מ"א מפרקי דר"א כתיב כן, לפי שלא קבלו הנשים עליהם וכו'. והמרדכי [סי' תת"ן] כ', דוקא לנשים ניתנה מצוה זו לפי שלא פרקו נזמיהם לעגל. ועוד אומר ר"י, דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים, מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא, והתם גבי ר"ח קאמר, וקרי לער"ח יום המעשה, אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא. עכ"ל.

ובטו"א כ' על פירש"י שהוא דוחק, כיון דליהונתן ודוד שהם זכרים אף ר"ח יום המעשה הוא, איך קרי לער"ח יום המעשה, ועוד דלא הו"ל להגמ' לסתום ולקרות ר"ח יום שאין בו ביטול מלאכה מה"ט, כיון שלא נזכר זה בשום מקום בגמ' שאין נשים עושות בר"ח מלאכה, והאי טעמא דמפני עגל, דבר אגדה בעלמא הוא, ואפי' נשים פטורות מקריאת התורה ואין חייבים אלא אנשים, ולהם יש ביטול מלאכה.

ועל כן פירש הטו"א, דר"ח אסור בעשיית מלאכה מדינא אפי' לזכרים בזמן שביהמ"ק קיים, מפני המוספין שקרבין בו שהן לכל ישראל, וכדמפרש בירושלמי [פ"א ה"ד] דמה"ט אסור בעשיית מלאכה בערב פסח מחצות, ואף משום התמיד מקשה התם שיאסרו במלאכה בכל יום, אלא משום דכתיב ואספת דגנך, ומההוא קרא ליכא למילף אלא דלא נאסר בכל יום מחמת התמיד, דחיסך עליהם הכתוב, דאל"כ מי אוסף להם הדגן, אבל מוספין שאינן קרבים אלא לפרקים, דסגי לאסיפת דגן בשאר הימים, לא חיסך הכתוב, ובאיסורן הן קיימין לאסור עשיית מלאכה ביום הקרבתן לכל ישראל. ועוד דשאני מוספין דחמירי מתמידין, דקרבתנות הרבה הן, משא"כ תמיד אינן אלא שנים ליום, ועוד דאינן קרבין אלא בימים המקודשים, ועוד דאיכא בהו פרים ואילים דקדישי טפי דכאמר' ריש פ"ח דזבחים [צ]. ואין למדין חמור מקל להקל עליו. [ועיי"ש דשו"ט

לענין ליל ר"ח, וכן אותן משעות היום שאין ראויין להקרבת המוספין, מ"ט מיתסרי במלאכה].

ועוד כ', דבזה"ז דליכא קרבן מוסף, לא מיתסר, דחשו לפסידא יתירא, ושאיני איסורא דערב פסח שאינו אלא פעם אחת בשנה, מיתסר אפי' בזה"ז כמש"כ תוס' והר"ן בפסחים [ג]. מיהו תקנתא דקורין ארבעה שנתקנה בזמן המקדש משום דלית ביה ביטול מלאכה, לא זזה ממקומה אפי' בזה"ז דאיכא ביטול מלאכה.

[וז"ל הרד"ק [אהאי קרא דיום המעשה], נראה שהיה מנהגם שלא לעשות מלאכה בר"ח, כמו שהוא מנהג הנשים היום, ואפשר כי מפני קרבן ר"ח היו רבים פנויים [אצ"ל פנויים] ממלאכתם ובאים להשתחוות לפני ד' וכו'].

ועיין במרומי שדה שכ' וז"ל, הנה הגאון הטו"א ז"ל העלה בזה דבר גדול, דבר"ח אסור בעשיית מלאכה לכל ישראל משום קרבן ציבור וכו'. והאר"י להוכיח שאינו כן, אלא כל קרבן ציבור אינו אסור במלאכה, כמו תמיד, ורק עבדי שלוחין לעמוד על הקרבן [ואה"נ דהם אסורין].

כב: בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד.

כ' הטו"א, איני יודע מ"ט דת"ק דממעט בקריאת ת"ב, יותר משני וחמישי דקורין שלשה מטעמי דמפרש לעיל [כא]: כנגד כהנים לויים וישראלים, א"נ כנגד תורה נביאים וכתובים. וז"ל דאמר בסוף פ"ז דב"ק [פב]. עזרא תיקן שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי, ופרין והא מעיקרא תיקנו הכי בימי משה כדי שלא ילכו שלשה ימים בלא תורה, ומשני, מעיקרא תיקן חד גברא שלשה פסוקים, ואפשר לומר דבת"ב נמי סגי בחד גברא כעיקר תקנתן לשני וחמישי, והא דמסיק התם א"נ תלתא גברי שלשה פסוקים [תיקן מרע"ה], ת"ק כלישנא קמא ס"ל דמעיקרא חד גברא תיקן, ועזרא הוא דאוסף בשני וחמישי שלשה גברי, וכיון דבת"ב לא תיקן עזרא כלום, בחד גברא סגי כעיקר תקנתן, ור' יוסי כלישנא בתרא דמעיקרא נמי שלשה גברי תיקן, ות"ב נמי לא שנא. [יעו"ש שכ' ד"ל עוד באופן אחר, אבל תירוץ זה עיקר]. [ולא נתבאר הטעם שתיקן עזרא דוקא בב' וה' ולא בת"ב. ואולי עיקר תקנתו רק משום שלשה ימים בלא תורה, וראה להוסיף בתורה במנין הקרואים משום כך, אבל בת"ב לא שייך טעם זה. או שמא משום איסור ת"ת בת"ב הוא, דאע"ג דשרי כל מה שהוא מסדר היום, אבל לא רצה להוסיף בזה. ויל"ע].

כב: ומפטיר אחד.

הקשה הטו"א, מאי שנא ר"ח וחווה"מ שקורין ארבעה ואין מפטירין משום ביטול מלאכה, אלמא אלימא מנין הקרואים טפי מהפטרה, והכא הוי איפכא דמשום ביטול מלאכה אין קורין ארבעה ואפי"ה מפטירין. ות"י השפ"א, דבתענית רצו להפטיר בדברי כיבושין דרשו ד' בהמצאו, לעורר לתשובה.

כב: לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים.

כ' המאירי, וקצת חכמי האחרונים כתבו, שאף עשיית רצפה של אבנים אסורה, דזווקא בביהכנ"ס, אבל בבית מותרת, הרי אינה עשויה להשתחואה אלא לדריסת הרגל, ויש מתירין אף בביהכנ"ס א"כ במקום שהשתחואה מצויה. [ולשון הרמב"ם במנין הלוקין [פ"י מה' סנהדרין ה"ד], הנותן אבן משכית, משמע דבנתניה לחוד קעבר, אבל בהל' ע"ז [פ"ו ה"ו] כ', דאינו לוקה עד שישתחוה בפישוט ידים ורגלים, ובפשטות נראה מלשון רש"י כאן דעשיה עצמה אסורה, וכן מסתבר לפי הטעם שכ' דאסרה תורה לעשות דוגמא של מקדש, וכ' ע"ז המנח"ח [מצוה שמ"ט], כעין לאו דלא תעשון אתי [שמות כ', כ'], ודרשין ברה"כד. לא תעשון כדמות שמש, בית תבנית היכל, והתם העשיה אסר רחמנא, אמנם לפי הטעם שכ' הרמב"ם מפני שכן דרך עבודה זרה, או לטעמא שכ' החינוך מפני החשד שמשתחוה לאבן, יש לדון אם האיסור משעת עשיה או רק בהשתחויה].

כב: לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים.

הקשה הטו"א, דהכא משמע דסתם השתחואה אינה אלא בפישוט ידים ורגלים, ומאי שנא עבודה זרה דנסקל בהשתחואה אפי' בלא פישוט ידים

ורגלים וכמבואר בהוריות [צ]. וברמב"ם [פ"ו מהל' ע"ז ה"ח]. ותי' השפ"א, דאפשר דהכא שאני משום דהכא כתיב בארצכם להשתחוות עליה, למדין גז"ש מהתם דכתיב להשתחוות לך ארצה, אבל בעלמא דכתיב השתחוואה סתם ולא נזכר בה ארץ, היא אפי' בלא פישוט. ובס' קרית ספר כ', דבע"ז נסקל משום דדרך ע"ז בכך, ותמה ע"ז השפ"א דדין השתחויה הוא אפי' אין דרך עבודתה בכך, עיי"ש בהוריות. [ואולי טעמא דהקרית ספר, כיון דבשאר ע"ז כך דרך עבודתם, אסרה תורה כן לעולם, ואפי' בע"ז זו שאין דרכה בכך]. ובמרומי שדה כ' הטעם משום דחייבין בע"ז כמו השתחויה דפנים, שאינה אלא כריעה וכבישת פנים בקרקע. [דאע"ג דשרי נמי פישוט ידים ורגלים במקדש, מ"מ לא היו עושין כן בכל שעה, וסתם השתחויה שבמקדש בכריעה על ברכיו וכבישת פניו בקרקע].

כב: אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אע"כ נענה כיהושע בן נון דכתיב ויאמר ד' אל יהושע וכו'.

כ' הרשב"א בשם הירושלמי דדוקא היכא שמתפלל בציבור, דאי לא נענה, כספיא ליה מילתא ומהרהרים אחריו לומר שאינו הגון, וכע"ז כ' רש"י בתענית [יד]: שאינו רשאי לבזות עצמו בפני הציבור שאם לא יענה יחרפוהו. וכ' ע"ז המהרש"א שם דטעם זה אינו מספיק, אמאי אינו רשאי, [אם הוא לא מקפיד בכך. ל' הן היוידע שם בשמו]. ולכא' לא מהני מחילתו לענין בזיונו, ולענין שיהרהרו אחריו].

ובבן היוידע כ' דכונת רש"י שיחרפו גם הנפילת אפים עצמו, שאומרים זה שוטה שהאמין דנפילת אפים עושה רושם ולא ידע דאין בה תועלת [יעו"ש עוד באופן אחר]. והמהרש"א פירש ע"פ הירושלמי דשמא לא יענה, ויתחלל שם שמים ויאמרו שאין תוכו כבדו. ועוד כ' טעם אחר, דמיחזי כיהורא. [וקצ"ב לפ"ז אמאי שרי כשנענה, ואולי הכונה שידוע ומפורסם לכל שנענה, דהשתא לא מיחזי כיהורא].

כב: חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלו.

כ' הריטב"א, פירוש אדר"א קאי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, ולפיכך אביי ורבא לא היו נופלים על פניהם בארץ, דמתעטף ומסתיר פניו בארץ זהו עיקר נפילת אפים וכו', אלא מצלו אצלו במקומם כמו שאנו עושים היום. ובמס' ברכות [לד]: מייית לה גבי רצפה של אבנים שאסור להשתחוות עליה, דאביי ורבא אצלו אצלו שלא כמשתחוים, שלא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים לגמרי, כעין השתחויה שמקדש.

כג: ר"ע אומר וכו' ביה"כ שבעה ובשבת ששה.

כ' הטו"א, טעמא דר"ע לא נתברר לי וכו', ואי משום דיוה"כ יום ענוי הוא, אין זה ענין לקדושת היום למטפי גברא יתירא משום הכי, דא"כ פסח דאסור באכילת חמץ, נטפי ליה גברא יתירא על שאר ימים טובים משום הכי. [א"ה, אולי יש לדון ע"פ מש"כ הרמב"ם [בפ"א מהל' שביתת עשור ה"ד] מ"ע אחרת יש ביה"כ והיא לשבות בו מאכילה ושתיה]. וי"ל, דאיכא צלותא יתירא משבת וי"ט שהיא תפלת נעילה, מה"ט מטפי ליה גברא, דהא בתענית אי לאו טעמא דאיכא ביטול מלאכה לעם, היה גורם מוסף תפילה שבו לגברא יתירא כדאמרן לעיל, וביה"כ ליכא למימר הכי. [יעו"ש דדחה טעם זה, והרש"ש יישב].

ובמצפ"א הביא דבירושלמי מפרש טעמא דר' ישמעאל ור"ע. וז"ל הירושלמי, מ"ד ששה מפני התפילה, [דבלא"ה מאריכין בתפלה, אין להטריח הציבור בגברא יתירא]. ומ"ד שבעה כהזא דתני בשבת וכו', ביה"כ ממהרין לבא ומאחרין לצאת, [דהא אסור באכילה, הלכך מוסיפין גם גברא יתירא, דכל מה שמאחרין לצאת טוב הוא, שלא יעסקו בדברים בטלים. קרבן העדה]. [ולכא' הטו"א פירש הירושלמי כמש"כ הפני משה, דמ"ד שבעה לא חששו להאריך, דבלא"ה מאחרין לצאת מביהכ"ס, וא"כ אין זה טעם להוסיף, אלא דאי איכא טעמא אחרינא להוסיף, אין לחוש לאיחור היציאה כדחייש ר' ישמעאל].

כג. מאן תנא לה, לימא ר"ע היכא דאית ליה גברא יתירא וכו'.

הרשב"א הביא בשם התוס' שהקשו, דאטו משום גברא יתירא שחולקין פרשת אחרי מות לשבעה קורין, היו מאחרין לצאת יותר מבשבת שקורין ששה כל הסדר, שהרי אף בימיהם היו הפרשיות של כל שבת ושבת גדולות כשלנו, דהא פסקי ליה לסידרא לחדא שתא כוותין, וכדאמרינן לקמן [כט:]: חל להיות [פרשת שקלים] בכי תשא, חל להיות בואתה תצוה, ואפי' בשוות, אין בעלית איש אחד זמן גדול כ"כ שיהיו צריכין להתאחר מלצאת מחמתו. ותירצו, דלא מוקי לה כר"ע משום דקתני מאחרין לצאת, אלא משום דקתני ליה ליוה"כ בתר שבת, דכל המאוחר טפיא ליה גברא, אבל הא דקתני מאחרין לצאת, היינו משום סידורא דיומא, שהיו רגילין לומר סדר עבודת היום כמו שאנו עושין היום, וכדאמרינן [יומא נו:]: ההוא דנחית קמיה דרבא ואמר, יצא ונתנו על כן שני שבהיכל, וא"ל [שבקת רבנן] [חדא כרבנן וחדא כר"מ] וכו', והוא דאמר אנא השם [חטאתי] [עויתי] פשעתי [עויתי] [וחטאתי], וא"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ. ופרקינן הכא משום דנפיש סידורא, כלומר, כולה מילתא משום דנפיש סידורא, לפום כן תני ליה יוה"כ בתר שבת.

כג. הכל עולין למנין שבעה.

כ' הגרע"א, מבואר בע"ש דהיכי דעולים פחות משבעה כגון יו"ט ויוה"כ, אינו עולה, ורק למנין שבעה עולה, עיי"ש, לפ"ז נראה פשוט דבשבת רק אשה אחת עולה, אבל לא ב' נשים, כיון דמבלעדה ליכא ששה קרואים, ולא גרע שבת מיוה"כ דלששה לא מצטרף אשה, ואולם מלשון הרמ"א [סי' רפ"ב ס"ג] אבל לא שיהיו כולם נשים, לא משמע כן.

וז"ל המאירי, הכל עולין למנין שבעה או לאיזה מנין של קריאת התורה, ואפי' אשה ואפי' קטן וכו', יש מי שאומר שמ"מ צריך בכל קריאה קורא אחד גדול, הואיל וקרא אחד, כבר נשלמה תקנת משה רבינו, ואין כאן עוד קריאה אלא מתקנת עזרא, שלא היה מנין הקרואים מתקנת משה רבינו אלא גוף הקריאה לבד, ויכול להשלים הקריאה ע"י אשה או קטן, אבל לא שתיעשה כל הקריאה ע"י אשה וקטן. ויש מי שמפרש, שלא נאמרו הדברים אלא בזמן שהיו קוראין אמצעיים בלא ברכה, ואשה יכולה לקרות באמצע, אבל עכשיו שכולן מברכין, אין אשה קוראה כלל, וכן הדין נותן שהרי איך תברך והיא פטורה [אבל בתוס' ב"ה [לג], וציינו הגרע"א בגליונו], הוכיח מכה קושיא זו שיכולים אשה וקטן לברך ולהוציא אחרים, גם במידי דמיפסטי, ושוב דחו הראיה כפירוש הני "מ שכ' המאירי, ומסקו דלישנא דעולה למנין שבעה משמע בסוף שבעה], ומ"מ קטן מברך, הואיל ויש לו שייכות בתלמוד תורה, ושאחרים מצווין ללמדו.

כג. מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה.

וכ' הרי"ף, והלכתא עולה, דאמרי' בפ' בני העיר [לקמן ל.]. ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה, אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת, וחד קורא מכי תשא עד לועשית כיור נחשת, והיינו מפטיר, אלמא מפטיר עולה למנין שבעה.

והרשב"א כ', ואע"פ שאינה ראייה מחוורת, מ"מ כן נראה להלכה למעשה, [ומטעמא דבשל דבריהם הלך אחר המיקל, כמש"כ בתחלת דבריו שם]. אבל בפיר"ח כ' וז"ל, והדעת נוטה שאינו עולה.

כג. המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד תורה.

ופירש"י שלא יהא כבוד תורה וכבוד הנביא שוה. ובביאור דבריו כ' הב"ח [ריש סי' רפ"ד], שאם לא היה קורא בתורה אלא בנביא, ומברך על קריאתו כמו על התורה, יהא כבוד התורה וכבוד הנביא שוה, על כן צריך המפטיר לקרות בתורה תחלה ואח"כ בנביא, דבמה שמקדים לקרות בתורה, אנו רואים דגדולה היא התורה. וכן פי' הלבוש. ובקרב"נ [סי' ה' אות א'] הביא דבריהם, וכ' וז"ל, ולולי דבריהם נראה לפרש, דבתורה קורין כ"א פסוקים לז' גברי, וכן בנביא המפטיר לא יפחות מ"א פסוקים כמו שהיו קורין בנביא בשעת הגזירה, ויהא כבוד התורה והנביא שוה, ולכן צריך המפטיר לקרות בתורה ג' פסוקים, ואז הוי יתרון לתורה שקורין בה כ"ד פסוקים, דהא פירש רבינו דבימי חכמי הגמ' לא היה המפטיר קורא מה שקרא אחרון, אלא היה קורא דבר אחר. עכ"ל. [ולפ"ז צ"ב, דא"כ כשחזרו ותקנו

אחר חתימת הגמ' שיקרא למפטיר מה שקרא העולה שלפניו, בטל כבוד התורה, דסו"ס כ"א פסוקים הוא דאיכא, ותו, דלמ"ד מפטיר עולה, דהשתא אין קורין בתורה אלא כ"א פסוקים כמבואר בסוגיין, תו ליכא כבוד התורה].

כג. ברש"י ד"ה ביו"ט מאחרין . שצריך לטרוח בסעודת יו"ט.

כ' הגריעב"ץ, ואע"פ שאינו ממלאכת אנשים, צריכין לשמור הבית והבנים בעוד שנשותיהן עסוקות בצרכי סעודה, גם צריכות סיוע אנשיהן. [א"ה, שחיטה ודאי מלאכת אנשים הוא, עיין ב"ר ומ"א ריש יו"ד בשם האגור, שהמנהג בכל גלות ישראל שאין נשים שוחטות, והארכי שם הפוסקים. ומסתברא שאף הפשט וניתוח, ולבקע עצים להסקה, אין נשים רגילות בהן].

כג. בתוד"ה שבעה. וקשיא לומר שתקנו חכמים כנגד ענינו של אותו רשע.

הרשב"א הביא פירש"י וקושיתם ופירוש ר"ת, והוסיף וז"ל, ובמקצת פירש"י ז"ל ראיית שכתב, ירושלמי יבא גה"ז ויבטל גה"ז, ואם כדברי הירושלמי, אדרבא, היינו חמישה ושבעה של מלכי האומות. והריטב"א מסיק, והנכון דלאו כנגד מנויים אלו תקנום, אלא כנגד אותם שבמרום, דמלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא. וזה האמת.

כג. בתוד"ה חד. דקיי"ל כמ"ד עולה, ולכך אנו נוהגין בתענית במנחה ובט"ב שהשלישי מפטיר.

כ' המהרש"א, צ"ע למאי דמדמו המפטיר דעולה בג' לעולה בשבעה, אמאי לא מותבין הכא למ"ד דאינו עולה למנין שבעה מהך ברייתא דמיינתין בשמעתין לעיל [כב:], דקתני חל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד וכו', ר' יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד, דלכו"ע המפטיר עולה למנין ג'. והרשב"ש הביא דבריו, והוסיף דבתוס' בתענית [כט: בד"ה בשני] כ' באמת בשם ר"ת, להוכיח מהך ברייתא דמפטיר עולה. ומסיק וז"ל, ואנכי תמה, דהרי נוכל לפרש דמפטיר אחד היינו לבד השלשה, וכדקשו תוס' לעיל [כב: בד"ה ולרב אשין], ואם נאמר דאינו עולה, ליתא להוכחה שכתבו שם. ודברי הקרב"נ [סי' ה' אות ט'], [שכ' וז"ל, שאני ט"ב דקילא, דהא ת"ק מקיל בשלישי ורביעי דאחר קורא ואחד מפטיר, ובכל קה"ת לא מצינו פחות ג', ה"נ מקילין לכו"ע דבט"ב עולה המפטיר למנין ג' אע"ג דבעלמא אינו עולה], לא נראה כלל, דתקשי מחל להיות בשני וחמישי.

ועיין ברשב"א שהקשה למ"ד אינו עולה וז"ל, ולמה לא יעלה, דאטו משום דמפטיר מיפסיל, [וצ"ע, דהא מפרש בגמ' טעמיה, ואולי לא גרס כג' שלפניו כדעולא וכו' וכיון שמשום כבוד תורה הוא למנינא לא סליק. וצ"ע], ונ"ל משום דברוב עם הדרת מלך, כלומר תמניא גברי בעינן, שבעה שיקראו ואחד מפטיר, וכבריינתא דלעיל דאמר ג' קורין ואחד מפטיר, ולהכי תני כההוא לישינא ולא תני כלישינא דמתני' קורין שלישי ומפטיר בנביא. ומיהו לא מוכרעא לישינא כולי האי, דמצי למידק ולאקשווי מינה למ"ד עולה, דהו"מ לתרוצי דה"ק, קורין ג' ומפטיר אחד מהם, ומשו"ה לא דק מינה הכא.

כג. בתוד"ה כיון. והר"ר אליהו הנהיג וכו' שאפי' כשמוציאין שני ס"ת וכו', והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים.

והרא"ש [סי' ה'] הוסיף, דלא מסתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום. וביאר בקרב"נ [אות ח'] וז"ל, אע"ג דקיי"ל דקטן עולה למנין שבעה, היינו להשלים, אבל כולם קטנים לא, ואם קטן המפטיר יקרא בחובת היום, הוי חובת היום בקטנים, לכן עדיף טפי אף שיש שני ס"ת לשנות מן מנהג הגמ' שלא יקרא המפטיר פסוקים מה שלא קרא השביעי, אלא השביעי קורא בס"ת שניה, ואומרים קדיש, והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא השביעי.

כג. מקום שיש תורגמן שאני.

ופירש"י שיש טורח לציבור. והר"ן כ' וז"ל, משום דבהדי תרגום הוו עשרין, ופסוק אחרון שחוזר וכופל אשורית קרי עשרים ואחד, [ולפ"ז עשרה דוקא, וכ"מ מלשוננו דלקמן שכ' דפוסק כל שקרא עשרה]. וז"ל המאירי, ומ"מ מקום שקורין אותה בתרגום, די לו בעשרה פסוקים, שהתרגום משלימו לעשרים, וחוזר פסוק אחרון בלה"ק, ונשלם מנין הכ"א, ועל זו אמרו מקום

שיש בו תורגמן פוסק, וי"מ שכל מקום שיש בו תורגמן לקריאת התורה, אין מקפידין על קריאת נביא אם אין שם כ"א פסוקים מפני טורח ציבור, ואפי' בעשרה פסוקים דיו, וי"א בפחות מעשרה, והעיקר כדעת ראשון.

כג. בתוד"ה לא שנו. וע"ז אנו סומכין שאין אנו מתרגמין וכו'.

וז"ל הרא"ש [סי' ו'], ויראה שהם היו מתרגמין לפרש להמון העם שהיו מדברים בלשון ארמית, אבל לדידן מה תועלת יש בתרגום, כיון שאין מבינים אותו. ואין לומר נלמוד מהם שיפרש בלשון שיבינו, די"ל דתרגום שאני שנתקן בלשון הקודש.

כג. אין פורסין על שמע וכו' פחות מעשרה.

כ' הרשב"א, מפני שיש בה קדושה, והלכך אין פורסין אותה בפחות מעשרה, דכל דבר שבקדושה אין פחות מעשרה. וכ"כ הר"ן, ומסיק וז"ל, ושמעינן ממתני' שאין היחיד אומר קדושה של יוצר, אבל סדר קדושה של ובא לציון אומר, דהא קראי בעלמא הוא דקא מסדר. אבל הרא"ש [סו"ס ז'] כ' וז"ל, וקדושה שאומרים ביוצר, יחיד אומרה, שאינו אלא סיפור דברים בעלמא שמשרתי מעלה מקדישין, כאדם שקורא פסוקי קדושה שבישע"י, [אבל קדושה של שמו"ע שאנו אומרים נקדש, צריך עשרה].

וכ' הב"י [סי' ס"ט] בשם מהר"י אבוהב, דלשיטת הרא"ש צ"ל שלא היו פורסים על שמע אלא מפני שהם צריכים לומר קדיש וברכו, וכיון שהש"צ אומר ברכו עכ"פ צריכים לברך שום ברכה, שאל"כ היו נראים כאילו הם כופרים ח"ו, שאומר להם לברך ואינם חפצים, ולכן אומרים ברכה ראשונה של ברכות ק"ש. וכ' המג"א [שם סק"א] דלסברא זו, אע"פ שכל א' אומר בפנ"ע ברכות ק"ש, חוזרים ואומרים ברכה ראשונה, שלא יהא נראה ככופר.

והד"מ כ' ע"ד הב"י, איני יודע טעם לדבריו שיהיו נראים ככופרים, אף בלא ברכת יוצר אור, שהרי כבר ענו על ברכו ברוך ד' המבורך לעולם ועד, הרי עשו מה שאמר להם, וראיה דסגי בהכי מברכת התורה, שהעולה אומר ברכו וכו', והעם עונין אחריו מה שעונין אחר ברכו וסגי בהכי. וביאר בתו"ט בדעת הב"י, דברוך ד' המבורך שאומרים, אינו אלא עניה על הזכרת השם, וכענין הא דתנן ביומא והן עונין אחריו בשכמלו וכו', וא"כ עדין לא נתקיים מה שאמר להם הש"צ שיברכו. ומסיק, דלמנהגא דידן [שנהגו בזמננו] לפרוס קודם שיתחיל הש"צ התפלה בקול רם, ונמצא שמיד מתחיל הש"צ ברכות השמו"ע ולא הוי ככופר. והדרישה כ' לתרץ קושית הד"מ, דמה שאמרו ברוך ד' המבורך, לא סגי בהכי, וראיה מבהמ"ז דאף שכבר הפסיק אחד לשנים וענה אחריהם ברוך שאכלנו משלו, מ"מ אינו רשאי לאכול עד שישמע כל ברכת הזן, ושאינו ברכת התורה, דעיקר השבח הוא מה שהעולה חוזר ואומר בא"י אמ"ה אשר בחר וכו' שנתקנה בעשרה, והשומע כעונה. [ועיין בקרב"נ [אות צ'] דאף בברכת יוצר אור כשהעשרה מכוונים לבם על הברכה שביך הפורס ועונין אמן, לא נראו ככופרים, דשומע כעונה]. ומיהו יש להביא ראייה לדברי הרמ"א מצירוף שלשה לעשרה, דמיד כשעונין אחריהם ברוך אלקינו סגי, ופוסקין מצירופן, כי היא ברכה, וה"ה ברוך ד' המבורך דהוי ברכה, עכ"ד הדרישה בקיצור.

כג. ואין נושאין את כפיהם.

אף זו דבר שבקדושה היא. מאירי. וז"ל הרשב"א, פירוש, משום שמזכיר את השם ואומר יברכך השם, והו"ל כזימון בעשרה דצריך משום דאמר נברך לאלקינו. והר"ן כ' וז"ל, ואין נושאין וכו', דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וכתיב כה תברכו את בני ישראל אמור להם, ובני ישראל עשרה משמע, כדילפינן בגמ' לענין דבר שבקדושה מדכתיב ונקדשתו בתוך בני ישראל וכו'. מיהו הני מילי כולהו אסמכתא דרבנן נינהו, דסדר תפלה גופה דרבנן.

כג. ואין קורא בתורה ואין מפטירין בנביא.

מכריע לצד אחד, אבל גבי הקדש דרבי רחמנא עשרה, בעינן שיהיו כל העשרה מסכימין לדעת אחד, ולא אזלינן בתר רוב דיעות, ואפ"ל אחד מעכב וכו', אבל פדיון הקדש דגבוה, אפשר לומר דחמיר ולא אזלינן ביה בתר רובא, [יעו"ש ראיתון], תדע דהכא חמיר טפי, דהא בעינן כהן אחד, מה שא"צ בדיני נפשות ובדיני ממונות, אלמא גזיה"כ בפדיון הקדש להצריך דוקא כהן, משא"כ בשום מקום, ה"נ אפשר לומר דלא אזלינן ביה בתר רובא כבכל דוכתא. [וכ"ה להדיא לשון הר"מ בפיהמ"ש] [לפי פרושו דמתני' איירי בגזבר הנוטל קרקע לדמי ערכו של מעריך], יקח מאותה אחוזה וכו' לפני עשרה [בנ"א, תשעה] ישראל ואחד מהם כהן **שיסכימו כולם** שזו שוה זה הערך].

והשפ"א כ', ולפע"ד היה נראה, דכיון דלעולם שומא בתלתא, א"כ בקרקעות נמי השומא בג', אלא דגזיה"כ דצריך להיות בפני עשרה, אבל עיקר השומא בתלתא סגי. אך בטו"א ראיתי שכ' להיפוך, דבקרקעות בעינן שכל העשרה יסכימו לשומא אחת, ואין דבריו נראין בעיני. עוד י"ל, דהכהן הוי כאן כשנים, וא"כ שפיר הוי כאחד עשר. ולפ"ז נמצא שיותר טוב שיהיו ט' ישראלים ואחד כהן, משיהיו כולם כהנים דאז יהיה ב"ד שקול, והכי מסתבר, דהא עיקר קרא בכהן כתיב. וצ"ע להיפוך, כשיהיה הרוב נגד דעת הכהן בשומא, היאך יהיה מתקיים (וערך) [יעריכנו] הכהן.

כג: בתוד"ה ואדם. כדאיתא בירושלמי גזרה שמא ישמעו ויברחו.

וכ' הר"ן, ואע"ג דמדאורייתא בעינן עשרה, מדאורייתא נמי [בדיעבד] בכל דהו סגי כשמואל, דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, כדאיתא התם בערכין [כט.], וכיון דדיעבד הוה פדוי בכל ענין, עבוד רבנן [תקנתא] להקדש כדי שלא יפסיד הכל. והטו"א הביא דברי תוס' דערכין [כז: בד"ה לא אמרו] שהקשו סתירת הסוגיות בזה, ומסקו, דבבעה"ב הפודה הקדש שלו, בכה"ג אמר שמואל דמחולל על פחות משויו, אבל בגזבר המוכר הקדש, צריך שלשה או עשרה, ובפחות ממנין בנ"א שנתנה תורה לפדיונו, אפ"ל בדיעבד אינו פדוי. וכ' דלפ"ז י"ל דהירושלמי מיירי בבעה"ב עצמו הפודה עבד שהקדישו.

ובטעם חילוק זה שכ' תוס' בערכין, כ' הטו"א משום דהבעלים כיון שחל ההקדש על פיו, קיל ויכולין לפדותו שלא בשויו, אבל אחרים שאין ההקדש חל על ידיהם, אינו פדוי אלא בשויו. עוד כ' [באבני שהם] טעם אחר, דהבעלים הואיל ובידם לישאל על ההקדש, אכתי לא יצא מרשותם וכדידהו דמי, משו"ה יש להם כח לפדות שוה מנה על שו"פ [בדיעבד], משא"כ באחר. ונפק"מ בין ב' הטעמים, אם בא כבר ההקדש ליד גזבר, דקיי"ל דשוב אין נשאלין עליו, דלטעמא בתרא, אפ"ל הבעלים שהקדישו אין פודין אלא בשויו. [ויעו"ש שהקשה ע"ד תוס', ממש"כ הם עצמם [בר"ה לא: ובכמה מקומות] דבזמן הזה כרם רבעי נפדה על שוה פרוטה [משום הך דשמואל], והא כרם רבעי קדוש מאליו ולא ע"י הבעלים, ואינו בשאלה, וא"כ הו"ל הבעלים כאחר. ותירץ, דכיון דעיקר פדיון כרם רבעי ודמוסיף חומש בפדיונו, יליף הכל ממעשר שני כדאמרינן בקידושין [נד:], והא ודאי מעשר שני פודין אותו שוה מנה על שו"פ, דהא קדושתו חל ע"פ הבעלים וישנו בשאלה, ה"נ לכרם רבעי הלמד ממנו].

כ' הרשב"א צ"ע למה צריך עשרה בהפטר. והר"ן כ', ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא, דתקנתא דרבנן הוא, ולא תקון אלא בציבור. אבל המאיר כ' בתרוייהו דטעמא משום שצריך לומר ברכו, [ולדבריו, אם יצאו אחר שאמר ברכו, אפ"ל יצאו רובם, לכא"ז יוכלו לקרות ולהפטיר, מש"כ לטעמא דהר"ן דהקריאה וההפטרע עצמן ליתנייהו ביחיד רק בציבור. והרשב"א דהקשה אסיפא דאין מפטירין, ומשמע דרישא דאין קורין ניחא ליה, אולי ס"ל כטעמא דהמאיר, ולא משמע ליה דאין מפטירין משום ברכו, דהא זהו בכלל אין קורין, דמה לי אם קורא משום עיקר חיובא דקה"ת או משום כבוד תורה, סו"ס צריך עשרה כדי לומר ברכו].

כג: וכתוב התם הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה וכו'.

הקשה השפ"א, ואע"ג דהתם היה כל ישראל, [דבעדת קרח כתיב האי קרא ד"הבדלו"], צ"ל דגם התם הכי פירושא, דבכל מקום שיהיה עשרה אנשים ביחד, צריכין לבדול מהם, [ולכא"ז לפ"ז, היכא דהיו נשים וטף, לא היו צריכים ליבדל מהם, דאין עדה אלא עשרה גברי גדולים. או שמא התם שאני, דאפ"ל טפם בכלל העונש, ולא ילפינן אלא מנין עשרה].

כג: האומר דמי עלי וכו' שמין אותו כעבד.

כ' התני"ט, ר"ל עבד עברי, דזה הוא שוה לימכר. וכן הוא לשון התוס' [בד"ה ואדם]. אמנם המהרש"א כ' על דברי התוס' וז"ל, אין זה מדוקדק, דהא ודאי שמין אותו כעבד דקאמר, היינו כעבד כנעני, אלא דבן חורין האומר דמי עלי, כיון דשמין אותו כעבד כנעני, מקשינן ליה לקרקעות דבעי ט' וכהן, וכן הוא ל' תוס' פ"ק דקידושין [ז. בד"ה דא"כ], אבל עבד עברי לא שייך לכאן. ועיינן בשפ"א שהביא דבריהם, וכ' דכהתני"ט משמע בלשון רש"י והרע"ב ריש פ' החובל, דמשום דאם היה צריך יכול למכור עצמו כעבד עברי, לכן דמי נזקו שמין כעבד, א"כ לשון "כעבד" דבמשנה, הפירוש כעבד עברי. [אכן לשיטת הרא"ש שם בהחובל ד"שמין כעבד" דהתם פ"י כעבד כנעני, גם כאן י"ל כן].

כג: בתוד"ה עשרה כהנים. קשיא לי אמאי לא בעי י"א, דאין ב"ד שקול וכו'.

הרשב"א תירץ וז"ל, ולי נראה דשאני הכא שפרט לך הכתוב עשרה כהנים בפרשה, ואילו כן, הו"ל למיכתב אחד עשר, ואינו דומה למה שאמרו [ר"ה כה:]: החדש הזה לכם ראש חדשים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, ואע"ג דכתיב ויאמר ד' אל משה ואל אהרן, זה אינו פורט, לפי שהדיבור אינו אלא עמהן, ואין כאן מקום להזכיר השלישי, אלא סמך על הדבר הידוע שאין ב"ד שקול, אבל כאן כיון דנחית הכתוב למנינא, ימנה גם האחד עשר ולמה שיירו. וטעמא דמילתא, משום דשומא היא ואינו כדן ממש. [ולא שכיחא ביה פלוגתא שלא יסכימו כולם או רובא לדעת אחת. ואם יחלקו מוסיפין עליהם. ל' הריטב"א].

ובטו"א תירץ, דהכא לגבי פדיון הקדש אין לו ענין לב"ד שקול, דה"מ דבעי אין ב"ד שקול, כל היכא דאזלינן בתר רובא, לפיכך אם יחלקו, שיהא אחד